

EUROPSKI MUZEJ GODINE 2004.

ŽELJKA KOLVESHI □ Muzej grada Zagreba, Zagreb

sl.1. Direktor MARQ - Arheološkog muzeja Alicante sa skulpturom Henry Moora, nagradom za Europski muzej godine 2004.

sl. 2-5. Arheološki muzej Alicante, Španjolska

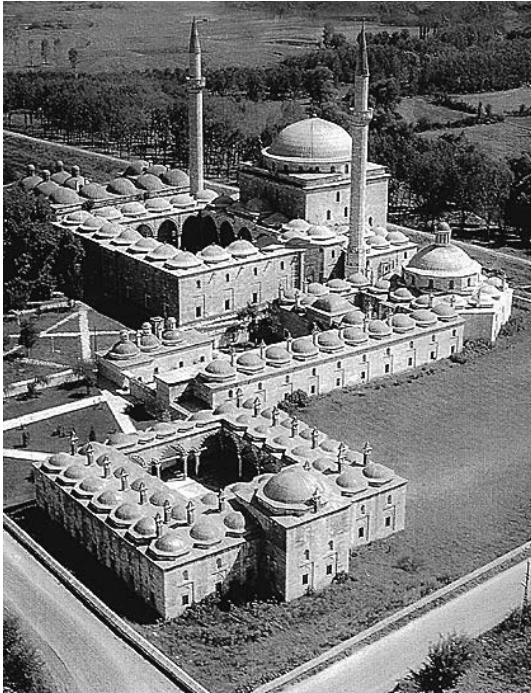

MARQ/Museo ARQueologico Provinciale de Alicante u Španjolskoj dobitnik je nagrade EMYA za najbolji europski muzej 2004. godine. U obrazloženju te odluke članovi Ocjenjivačkog odbora pri European Museum Forumu istaknuli su njegovu originalnost, inteligentan pristup, jasnoću poslanja, neočekivana polazišta za interpretaciju i njihovu dosljednost u lakoći razumijevanja. Poslanje muzeja ističe da je podrijetlo u različitim civilizacijama životno važno za evoluciju, i to pokušava prenijeti svojim posjetiteljima nudeći im putovanje kroz povijest, otvoren muzej i muzej koji živi, ambiciozno navodeći da je njihov projekt koncipiran tako da pokušava biti prvi arheološki muzej za 21. stoljeće.

Muzej se nalazi u bivšem kompleksu bolnice San Juan de Dios, izgrađenom početkom 20. stoljeća i obnovljenom za novu namjenu. Važno je reći da je već sam arhitektonski kompleks snažno utisnut u svijest stanovnika Alicantea jer su se u toj bolnici u prošlosti mnogi liječili od tuberkuloze te je prerastao u simbol života grada i zaslugom građana spriječeno je njegovo rušenje, čime je sačuvana memorija mjesta, pa, u konačnici, i odgovornost društva za baštinu. Prvi dio muzeja otvoren je 2000. godine s postavom *Prapovijest, Iberijsko razdoblje, Rimski kultura i Srednji vijek*.

Drugi dio završen je 2002. godine s pričom koja seže do 20. stoljeća.

U pet dvorana pokazani su važni društveni dosezi razdoblja, npr. gospodarstvo, kultura, pokopavanja, umjetnost, obrt i tehnološki napredak. Zbirke su izložene i interpretirane na način koji su ocjenjivači prepoznali kao budući model za arheološke muzeje u Španjolskoj, a i mnogo šire, posebno zbog toga što pokazuje što i kako arheolog radi te što se može naučiti iz te znanosti. Veliki interaktivni plazma ekrani sadržavaju informacije o metodama i rezultatima arheoloških istraživanja. Kazališni efekti korišteni su s mjerom, a kultura življenja u različitim razdobljima dobro je ilustrirana, dok je audio-vizualni materijal ponuđen interaktivno, s odabirom arheoloških lokaliteta iz razdoblja prikazanog u svakoj pojedinoj dvorani te ima dodatnu obrazovnu funkciju. Razlike u prezentaciji su vidljive u svakoj dvorani, što je faktor iznenađenja za posjetitelja, ali kao cjelina muzej djeluje savršeno harmonično. Dio koji pokazuje rekonstrukcije iskopavanja osobito je poticajan, s primjerima unutar spilja, crkve i pod vodom. Jednako je značenje dano brizi o predmetima kao i posjetiteljima te je muzej zbog bogate kulturne ponude ubrzo postao središtem

područja koje je dotad bilo poznato samo zbog mediteranskog sunca i mora.

Nagrada Vijeća Europe dodijeljena je Muzeju za zdravstvenu skrb iz Edirne u Turskoj zbog posebnog pristupa temi liječenja mentalnih poremećaja na području zdravstva. Ocjenjeno je da taj muzej, koji se nalazi u bivšoj prijestolnici Otomanskog Carstva, u blizini bugarske granice, može biti spona između kultura Zapadne i Istočne Europe u budućnosti te primjer značajnog doprinosa ideji kulturne baštine Europe, što se primarno vrednuje u nagradi Vijeća Europe. Smješten u starom bolničkom kompleksu povijesnoga, kulturnog i sakralnog spomenika koji je dao izgraditi VIII. otomanski sultan Bajazid II. krajem 15. stoljeća, muzej je osnovan krajem 1990-ih u sastavu Sveučilišta Trakya, kojemu pripada od početka 20. stoljeća. Muzejski postav ilustrira tretman koji se provodio u toj bolnici tijekom nekoliko stoljeća, s naglaskom na mentalnom zdravlju. Terapije su bile holističke i koristile su se glazbom, zvukom protjecanja vode, mirisima i aktivnostima, jednako kao i konvencionalnom medicinom. Taj se pristup danas smatra modernim, ali zapravo se tu primjenjivao stotinama godina prije. Danas posjetitelji muzeja tu mogu vidjeti izložke vezane za povijest psihijatrije i medicine, uporabu trava za liječenje, medicinsku opremu i povijest Edirne na fotografijama; mogu sjesti i slušati glazbu kojom su liječeni duševni bolesnici kroz stotine godina.

Nagrada "Micheletti" za najbolji tehnički, tj. industrijski muzej pripala je muzeju sa sjevera Islanda, *Herring Era Museum* iz Siglufjordova, inače prvom kandidatu iz Islanda u 27 godina postojanja EMYA, koji je skupio zbirke iz cijele države da pokaže značenje industrije haringa za povijest Islanda te pad te industrije, s poslje-

dicom zatvaranja većine tvornica i otpisom postrojenja 1970-ih godina. Smješten je u dvije zgrade, od kojih je jedna izvorno bila stanica za soljenje haringa (1907.) u kojoj su obnovljena preostala postrojenja i rekonstruiran proces rada. Druga, nova, zgrada izgrađena je prema prvoj tvornici riblje hrane i ulja u gradu. Herring Era Museum je izvrstan primjer muzeja koji nudi izbalansirani pogled na tehnološku, industrijsku i društvenu povijest Islanda u razdoblju koje je obilježila industrija haringa, gledano ne samo lokalno već i u međunarodnom kontekstu. Rezultat je vrlo impresivan s obzirom na to da muzej ima samo dva zaposlenika, a svi su ostali volonteri, od kojih su mnogi radili u toj industriji.

Muzej je još jedan u nizu onih koji potvrđuju sve veći trend otvaranja muzeja u gradovima koji su dugo bili tradicionalno industrijski, a danas se predstavljaju kulturom. Takav je primjer i novi Nacionalni pomorski muzej na Cornwallu, sagrađen na mjestu starog mlina na obali u mjestu Falmouth, te muzeji proizvodnje papira u Duszniki Zdroj u Poljskoj i u Pacos de Brandao u Portugalu, oba u originalnim industrijskim zgradama. U tu skupinu pripada i *La Piscine*, muzej umjetnosti i industrije smješten u Art Deco zgradi gradskoga kupališta bivšega tekstilnog centra u gradu Roubaixu u Francuskoj. Posvećen tijelu, higijeni i sportu, "najljepši bazen u Francuskoj", remek-djelo Alberta Baerta iz 1930-ih, postalo je izvanredan muzej u redizajnu arhitekta Jean-Paula Phillipona 2001. godine. On interpretira gospodarski život u regiji kroz prizmu industrije tekstila i mode. Muzeju je pripalo posebno priznanje za originalnost i odlično izvedenu prenamjenu zgrade za potrebe muzeja (cijeli je kompleks 1985. godine zatvoren zbog sigurnosnih razloga). Naime, zgrada je nekada bila popularno sastajalište svih društvenih klasa u radničkom gradu u vrijeme odmora. Muzejski postav na mjestu bazena koristi se prednostima izvorne opreme, s kabinama za tuširanje i presvlačenje, koje su postale dijelom muzeografskog projekta, a ugođaj mjesta naglašava se zvukom vode, pa čak i mirisom klora koji se može osjetiti. I taj muzej polazi od premise da je svaki muzej zapravo muzej društvene povijesti, što je uspješno i realizirano nanovo prikupljenim umjetničkim predmetima, zbirkom tekstila koja se odnosi na povijest tekstilne industrije u gradu i drugim zbirka zbog

sl. 6-12. Muzej za zdravstvenu skrb, Edirna, Turska, dobitnik nagrade Vijeća Europe 2004.

sl.12-15. Kuća terora, Budimpešta, Mađarska.

kjih je zgrada ponovno zaživjela, na mjestu vrlo dragom svim stanovnicima Roubaixa.

Za izuzetna ostvarenja dodijeljena su još dva posebna priznanja muzejima *Imperial War Museum North* iz Manchestera i Kući terora, *Terror Haza*, iz Budimpešte.

Zahvaljujući osebujnoj arhitekturi Daniela Libeskinda, tj. spoju nove konstrukcije i starih zgrada u bivšoj industrijskoj četvrti Manchestera, postignuta je željena kvaliteta ravnoteže između arhitekture i izložbenog postava muzeja. Rat(ovi) kao sadržajna okosnica Imperial War Museuma kao tema je sama po sebi veliki izazov za interpretaciju (kompleksnu, objektivnu, didaktičku, doživljajnu, ...) koja treba pokazati kako su ratovi utjecali, i danas utječu, na živote ljudi. U tom muzeju to je ostvareno na jedan nov način, uključujući širok spektar dobnih i društvenih grupa.

Muzej *Terror Haza* nalazi se na velebnoj budimpeštanskoj aveniji, u autentičnoj zgradi u kojoj su se i zbili događaji u kojima Muzej svjedoči. Naime, riječ je o zgradi u kojoj je bilo glavno sjedište mađarske nacističke stranke u vrijeme Drugoga svjetskog rata te kasnije sjedište Tajne policije komunističkog režima. Muzej je koncipiran na način da svaka dvorana ima svoju ambijentalnost u kojoj su originalni predmeti upotpunjeni kazališnim efektima, u pristupu koji je bliži suvremenoj umjetničkoj instalaciji nego konvencionalnome muzejskom postavu s vitrinama i tekstualnim legendama. Beskompromisan prikaz ne tako davne povijesti potaknuo je veliku političku raspravu u Mađarskoj jer mnogi ljudi koji su još živi imaju određena iskustva povezana s Kućom terora, bilo isljednička ili preslušavateljska. Mnoge se prezentacije u muzeju temelje na usmenom kazivanju kao važnom dijelu istraživanja te je jedinstveno mišljenje odbora EMF-a da su autori uspjeli oživjeti sjećanje na brojne strahovite političke i društvene događaje u Mađarskoj bez podilaženja senzacionalističkim pristupom.

Razgled tog muzeja izaziva snažne osjećaje u posjetitelja jer govori o okrutnosti i stradanjima jedne nacije u dugotrajnom razdoblju strahovlade diktatorskih režima koji su obilježili generacije gotovo svake obitelji u Mađarskoj. Možda je najbolja ilustracija takve političke kontrole nad svekolikim stanovništvom i nad individualnim ljudskim sudbinama ironičan animirani film o "pre-svlačenju odijela", koji ostavlja gorak osjećaj bilo da je riječ o vlastitom izboru ili o nametnutom opredjeljenju. Ideja o realizaciji toga muzeja pojavila se neposredno nakon 1990. godine i od otvorenja prati ga nesmanjeni interes posjetitelja. Nije nimalo čudno da se za posjet muzeju svakoga jutra već prije 10 sati, prije otvaranja stvaraju dugi redovi, koji više nalikuju gužvi na tramvajskoj postaji nego redu posjetitelja koji čekaju na ulazak u muzej.¹ Među njima je, dakako, najviše Mađara koji očekuju da će u tom muzeju pronaći i dio svoje sudbine, što je tim muzejskim projektom i ostvareno, te stoga ne čudi i znatno niža cijena ulaznica za Mađare nego za strance. Ulog je velik, no vjerujem da se vraća

prema svim predviđanjima: od snažnoga emotivnog doživljaja do razbijanja predrasuda prema odlasku u muzej, te sve do izgradnje individualne i kolektivne svijesti o povijesnom i kulturnom identitetu pripadnosti. Za strance, pogotovo one iz zapadnog svijeta, taj je muzej idealan primjer za razumijevanje političkih odrednica koje su usmjerile povijesne tokove istočnog dijela Europe. Hrabrost koju su pokazali autori muzeja na tragu je suočavanja s istinom kao nužnim uvjetom za bolju budućnost. Parlamentarne smjene vlasti pridonijele su u međuvremenu i ideji o preuređenju muzeja, nesigurnosti glede opravdanosti njegova poslanja, neodlučnosti pri podnošenju kandidature za EMYA. No očito je i to priznanje potvrdilo izuzetne kvalitete *muzeja/spomenika* žrtvama za slobodu i demokraciju, kao i inovativnost stručnog tima koji ga je realizirao i koji nastavlja taj diskurs istraživanjima o interesu javnosti za relevantne sadržaje, bilo povijesnoga ili recentnog razdoblja. Posebna priznanja koja su dobila navedena tri muzeja ističu njihovu izvrsnu koncepciju, inovativni pristup u interpretaciji i zanimljivost posjetiteljima.

Cilj European Museum Forum jest da izborom za *Europski muzej godine* svake godine otkrije i predstavi javnosti muzej koji se izvanredno dobro uspio nositi s problemima s kojima se muzeji suočavaju ma gdje bili, a vezani su za ideje, novac, moral osoblja, birokraciju, shvaćanja i strukovni ponos, ukus, društvenu odgovornost i planiranje budućnosti. Posebnu pozornost pridaje nastojanjima novih i starih muzeja da privuku posjetitelje u 21. stoljeću.

Godišnji skup European Museum Forum 2004. godine održan je u Ateni od 5. do 8. svibnja. Domaćin u Grčkoj bio je Goulandrís, prirodoslovni muzej što ga je osnovala poznata brodovlasnička obitelj, koji zapravo ima značenje i djeluje kao nacionalni prirodoslovni muzej, bez obzira na privatni status i financiranje. Niki i Angelos Goulandrís nagrađeni su osobnim priznanjem EMYA 1983. godine za *izvanredno djelo u stvaranju centra za javno obrazovanje, znanstveni rad i usavršavanje od velike nacionalne i međunarodne važnosti*. Muzej je 2002. godine proširen aneksom za novootvoreni GAIA centar na 12 500 m², istraživačko-muzejski centar realiziran kao spoj dostignuća suvremene muzeologije i tehnologije, koji je u konkurenciji 2003.

¹ Dok sam i sama čekala u tom redu 2002. godine, usporedba s tramvajskom postajom koja mi se tada nametnula bila je definitivno potkrijepljena i profilom ljudi koji su došli posjetiti muzej. Oni su odskakali od svakoga uvriježenog poimanja ili formiranog tipa muzejskog posjetitelja prema kategorijama koje je definirala i kakve poznaje muzeološka teorija i analiza prakse. Toliki raspon različitih profila ljudi koji se ni po čemu nisu mogli kategorizirati ili klasificirati objedinjavao je presjek kroz cijelu društvenu zajednicu, zbroj najrazličitijih tipova koji, recimo, svakog jutra idu na posao, u školu ili se jednostavno nađu u gužvi.

godine dobio posebno priznanje EMYA za inovacije na području prezentacije znanstvenih prirodoslovnih sadržaja u suvremenom kontekstu. Već niz godina taj je muzej gotovo jedini koji Grčku suočava s njezinim prirodnim resursima, ali i opasnostima koje prijete ravnoteži ekosustava. GAIA centar i svojim imenom *majke Zemlje* želi naglasiti kreda te institucije - važnost koju pridaje istraživanju i obrazovanju na području zaštite okoliša.

Za nagradu EMYA 2004. kandidiralo se 57 muzeja iz 22 države. Praćenjem prezentacija nominiranih kandidata može se zaključiti da je većina muzeja koncipirana na način da budu razumljivi širokom krugu svojih korisnika, u suradnji s kojima realiziraju i određene programe. Muzeji se razlikuju po tome što su prožeti interpretacijom identiteta mjesta, bez obzira na vrstu kojoj pripadaju, odlikuje ih uklopljenost u lokalnu sredinu, a kreiranjem strategije svojega djelovanja sve više postaju bitnim čimbenikom razvoja sredine u kojoj djeluju, kako na kulturnome, tako i na gospodarskom planu. Arheološki muzej iz Alicante - dobitnik EMYA 2004., nije samo muzej i kulturni centar grada već rezultat promišljanja budućnosti te regije.

Primljeno: 29. travnja 2005

Željka Kolveshi je nacionalna korespondentica European Museum Forum-a za Hrvatsku.

THE EUROPEAN MUSEUM OF THE YEAR IN 2004

MARQ / Museum ARQueologico Provinciale de Alicante in Spain received the EMYA award for the best European museum of 2004. In the explanation of this decision the judges in committee established by the European Museum Forum emphasized its originality, intelligent approach, clarity, unexpected starting points for interpretation and its consistency in its comprehensibility.

The Archeological Museum in Alicante - the winner of the EMYA for 2004 - is not only a museum and cultural centre but also a result of planning for the future of this region.

The museum emphasizes that the origin in different civilizations is of vital importance for evolution, and attempts to transfer this to its visitors offering them a journey through history, an open museum and a living museum, ambitiously stating that their project was envisaged so that it would try to be the first archaeological museum for the 21st century.

57 museums from 22 countries competed for the EMYA 2004 award. By following the presentations from the nominated candidates it may be concluded that the concept of the majority of museums was to be comprehensible to a wide range of its users, with whom they participate in realizing certain programs. The museums differ when they are infused with an interpretation of the identity of the locale, regardless of the type of museum, they are distinctive by their integration into the local environment, and by creating a strategy for their performance they become an even more important factor of development of the environment in which they operate, in both with respect to culture to the economy.